

גיבוש קבוצתי. בני ובנות המצווה על רקע דרך המשי בארמניה צילמים: לימור דודון

מי צריך בת מצווה אלה קרדשיאנס, כשאפשר לבקר בארץ מוצאה של המשפחה המפורסמת? • כתבתנו נסעה עם בתה בת ה-12 למסע ג'יפים מאתגר בנופים המרהיבים של ארמניה, באווירה משפחתית במיוחד

חגית רוניבינוביץ', ארמניה

מהרגע שעלמה נשפה על 12 הנרות בחגיגת יום ההולדת ה-11 שלה, הרהרה בכל פינות הבית הסוגיה הבורעת של אותה תקופה: "או מה אנחנו עושות לקראת בת המצווה?" ולי זה היה ברור שאני רוצה אותה ואיתה לכה, ואם נוכל לצאת את גבולות הארץ - עוד יותר טוב. אחרי לא מעט התלבטויות בין מה שיש למכני הפרי טנציאל התירוטי של הצומת המיוחד הזה, הקרוי בת מצווה, להציע, הצטרפנו מתרגשות ומסקרנות אל מסע ג'יפים ושטח לארמניה, "מאגמה 13", המיועד לבני ולבנות מצווה והוריהם ומתאם גם למשפחות שומרות מסורת. חיפוש מהיר ומשותף בוויקיפדיה הבהיר את גבולותיה היבשתיים של מדינת דרום הקוקוז: גאורגיה, אורבייג'ן, איראן וטורקיה. הגוגל אף הסגיר כי מקורותיה של משפחת קרדשיאן הם בארמניה, כמו גם שורשיהם של המורת שר והטניסאי אנדרה אגאסי, שפעם, לפני שהפך אמריקני, היה שם משפחתו אגסיאן, עם אותה סיומת מאפיינת. אבל חוץ מהעובדה שהומרים הארמנים עושים עבודה לא רעה בכלל באירוויון, והאמא של ילדת בת המצווה חובבת ארוחות בוקר חגיגיות המוגשות בצלחות ארמניות כחולות, לא ידענו דבר וחצי דבר על היעה. במהלך טיסת ההלוך עלמה כבר הספיקה לדבר ולצחוק עם רוב ילדי הקבוצה, ומאותו הרגע, שבו עברה לשבת במטוס ליד הורה שגדולה ממנה בחודש, החל מסע ההתייבוננות שלי בבתי. אני מכירה את ארוחותיה בבית, בקרב המשפחה וחברותיה הקרובות, אני מודעת לחוקותיה ול"חולשותיה", אבל הנה קיבלתי הודמנות מרגשת להתבונן בה מתנהלות בחברה שהיא עדיין לא מכירה, ובלי לתכנן, המסע הזה מוסיף עוד רובד לכיחד שלנו, מתנת היכרות עם הילדה שחשתי שאני מכירה היטב. שעתים וחצי באוויר, ואנחנו נוחות בארמניה, וכבר בשדה התעופה מתורועות לקצב שלה (פקידי הגירה שמ' תנהלים בעצלתיים), למטבע שלה (137 דראם ארמני שווי ערך לשקל אחד בורד) ולשפה שלה (שנשמעת כמו בליל של טורקית ופרסית). את הלילה הראשון אנחנו מעבירות בירוואן הבירה, שמכניה עשויים אבני טוף אדומות, המגיעות מהמוצבות הרבות הפזרות בארץ. 1.1 מיליון תושבים מתגוררים בעיה

הבת מצווה הארמנית שלי

נחל מקומי. נופים שמזכירים את ישראל

עובדות קשה. עלמה וחגית (בחולצות הבלנות) עם סוזי רודת הדבש (משמאל) ואמה

נאוהו מקומית. כיכר העצמאות בעיר הבירה, ירוואן

טקס מרגש. הנחת תפילין למרגלות הר הגעש

במהלך סוף השבוע נכנסנו אל תוך בתי הכפריים, והמדריכה הטילה עלינו משימה שלא צלחנו אותה: למצוא מגב בודד במי מבין הבתים. מתברר שלא שמעו שם על מגב, והמטאטא גם הוא, נותר בצורתו משנות החמישים.

31 ניצות עבה הם חיים, על גבול העוני, מוכיחה ללא מילים לילדי המסע עד כמה גור חים חיייהם. והעובדה שלכל אחד יש חדר משלו, ומחר שב משלו, ובית מרוצף, ואינספור זוגות נעליים, היא לא מובנת מאליה. טווי, כפרית בת 18, עובדת במשק המשפחתי מארצות הברית, וטעם הרבש הביתי גורם לכולם להצטייר בצנצנות רבש בטעמים שונים ולחיות מקרוב את אורחות הבית הכפרי.

בינות המדפים בסופר המקומי אנחנו מגלות צנצנות של ירקות כבושים, מדפים עמוסים בסוכריות ובדברי מתיקה, וסוג'וך - אגוזים עבולים בין ובמי סוכר. פלא שכולם פה בלי שיניים? ספק תשאל ספק תקבע עלמה

הכותבת הייתה אורחת "מאגמה 13" בארמניה. מחיר המסע: 2,165 דולר למבוגר, 2,055 דולר לילד, כולל טיסות

עשרות שנים לפני האימפריה הרומית. אחרי ארוחת הערב המשופעת בכוסמת וביוגורט מקומי, עיניי ייפלו על הודעה שעלמה מקבלת. "עלמה, איפה את? משעמם פה בלעדיו!" יכתבו לה החברים בקבוצת הוואטסאפ שיצרו לעצמם, והלב שלי ירחב כשהיא תצטרף לתת וגל, ובכל הערבים האלה, שכל מי להציץ אל עבר החבורה המלוכדת, ואתבונן בילדה המצחיקה שלי מצחיקה כמו שלא ידעתי שהיא יכולה להצחיק, בטוחה בעצמה, עושה לעצמה חברים חדשים בנגל, ורקדת עם הדר וגל, ובכל הערבים האלה, שכל הילדים יסיימו אותם יחד, אני אמצא באופן מפתיע גם זמן לעצמי ולספר שלי, ששבועות ארוכים לא פתחתי. ביום הרביעי של המסע, הלינה מתוכננת למלון מיליון כוכבים, תחת כיפת השמיים. נסיעת שטח של כשעה הביאה אותנו לפסגת הר געש שאינו פעיל, ושם הוציאה אותנו המדריכה וזוגותינו לטיול סביב לוועי שיצר אגם מלאכותי.

טיילנו סביבו אני והיא, והיא ואני, ומילאנו ריאותינו באוויר צלול, ואמא ארמה היתה פרוסה לפנינו במלוא הדרה ועוצמתה, ודיברתי איתה על החיים כמו שלא דיברתי איתה מעולם. דיברנו על אחיה המיוחה, ועל עובדת היותה בת להורים גרושים, ועל מקומה בכ"י תה, ועל זה שאף ציון במבחן בחשבון לא יגריר את מי שהיא ומה שהיא. אבל המכתב המרגש שקיבלה ליבה הרהב והמקבל, יעיד ועוד איך על האדם שהיא גדלה להיות.

וביקשתי ממנה שתנצור את הזמן הזה, את הרגעים האלה, שתצלם אותם עם העיניים, לא צריך עם הנניד, כי אחר כך יישארו לנו רק עקבות של הרגעים האלה, כמו בשיר של עידן רייכל שהיא ואני כל כך אוהבות. לפני שירור הערב, המתנה שלנו כבר מוקם בזמן קצר, כולם נותנים יד לכולם, ובתוך דקות האוויר הווגי שלי ושל עלמה מרופר בשקי שינה ובשמכות שהבאנו נו מהבית. קר מאוד בחוץ, אבל סביב המדרוה חמים ורעים, ותי מגנן כל כך יפה בגיטרה, והפסטה שהנהה מבשלת לנו בשטח היא הכי טעימה שיש, ושכר התה"ר גלנו לעובדה שהשירותים הננידים הם השדה הפתוח, ואנחנו נרדמות בשניות כשעלמה מבוקה ברוחותיי, ואני נוצרת את הרגע המיוחד והמתברר הזה, לא יכול היה להתרחש ברחובות פריז.

הימים הבאים יזמנו הליכה מאתגרת בפארק חבלים, נסיעה ברכבל שעל גבי זמזם היה הרכבל הארוך ביותר בעולם, שישה קילומטרים מעל נוף מרהיב והגעה

להישבע שפה ממש צולמו חלק מסרטי של אמיר קוסטוריצה. צינורות גז גבוהים וחשופים אורכם של הבתים, מאשיית ישנות ומקרסעות עמוסות בחציה, חוצרות מלאות בתרנגולים קופצניים, חוזרים וברוזים. ככל כמה קילומטרים מציע כפרי נטול שיניים קלחי תירס שבושלו בקבלת לא מאור נקיה, אך טעמם גן עדין. וגברת אפרת שיער ולבושת שכבות מכסה ארגו כמפה רקומה, ועליה היא מניחה פירות יעד מכל הסוגים והצבעים במחיר מציץ.

אני מנחילה לעלמה את המנהג הקבוע שעשיתי לעצמי, להיכנס לסופר השכונתי בכל ארץ שאליה אני מגיעה. "ככה תוכלי ללמוד הרבה על התושבים שלה באופן הכי אנוטי", אני לוחשת לאוהנה בכניסה לסופר בינות המדרים אנתנו מגולת צנצנות של ירקות כבושים, מרפים עמוסים בסוכריות וברברי מתיקה, וסוג'וך, אגוזים עבולים בין ובמי סוכר. "פלא שכולם פה בלי שיניים?" ספק תשאל ספק תקבע עלמה, ואני אתקעש שהיא זו שתלך ותשלם בלונה, תתמדר עם המטבע המקומי ועם האין אנגליית של המקומיים. הנחיה בכביש ארמניה מניסה לאוירת מרעב פרוע ודורשת ממני ריכוז מאומץ, כשההגה עובר ליי דיים שלי, והיא כבר בת 12. היא ודורת על סוסים כהתאטרוקציות המוכיות במסע. בלי לשים לב, ידי כאילו נולדה בראלאס, מחליקה על רולר בליידס, סקי טבורד ועוד מיני לוחות שמפרידים בינה לבין הקרקע בעורת גלגלים, אבל לבושת, לא מצאתי בכל השנים שעברו שעתים פנויות להקריש לרדיפה אחריה בעודה לומדת לרכוב על אופניים נטולי לגלגי עזה. העובדה הווי מביכה עד כדי כך, שאפילו אין לי תירוץ טוב כדי להסביר את ה"אמא, זו פריחה, את מבינה את זה, כן?" ואני כן רואגת שעלמה תשתלט על העניין עוד לפני הנסיעה. אז היא הספיקה לתרגל בפארק השכונתי רכיבה נטולת לגלגי עזה, וכמוכן הצליחה להתייצב, אבל לא היה לה מספיק זמן לחקופת פרקטיקות.

וכשאנחנו מקבלות את שני זוגות האופניים ויוצאות לדרך, אני פשוט פוחדת. מתסרסת בהרגלי תרסויל עם סוף לא טוב, הרי אנחנו שוהים בחלקה האחר של

מה הם מדרבים, אבל רואה אותם דבוקה אחת מתקשרת וצוחקת, ומבינה למה רוב הילדים קיפו בשוהת תיאום הציפיות ש"היו לנו חברים". באה הטכנולוגיה המת קרמת ומיסכה להם את המיומנויות החברתיות, אבל במורד ההר, נטולי קליטה, הם בתקשורת נפלאה, מרי כוחים שהם לא זקוקים לתיווך המבוגרים כדי להינתן. באמצע שומקום מפתיע אותנו הצוות עם פריסת ארוחת צהריים בשטח ואנחנו אוכלים בפעם הראשונה את הלאבאש, הלחם הארמני שהוא בין מצה ללאפה, ואמרים עליו שהוא כמו פך השמן, אף פעם לא נגמר ממנו. בירואן אנחנו מקבלים שעתיים "זמן חופשי", שמנובל אוטומטית ל"זמן קניות", ושתינו מעלות בש קיוטינו מציאות לא רעות בכלל וקביעת עוברת נחרצת של עלמה ש"מאוד וול פה יחסית לארץ".

כשהשעון יורה הצות ועלמה תחזור אל החרד במי לון עייפה ממרתון הטאקי שעשתה החבורה החודשה באחר החרדים, זה יהיה כבר הילילה השני שבו אני איש חבוקה איתה ובוקר שלי שבו היא תונק מהמיטה ותתארגן תוך דקותיים, ולא יהיה זכר לבעיות ההשכמה שלה לבית הספר ולהתנהלות האיטית שמוציאה אותי חרשות לבקרים מכלי, בגלל אותה מראה שהיא מציבה מולי, השתקפות שלי עצמי בה, שלא עושה הנחות. כבר יומיים שזה רק אני והיא בבוקר, ורק אני והיא בלילה, רגועות, שמחות, מחוברות, וההחלטה היחידה שאנחנו צריכות לקבל ליום המחרת היא אם אנחנו הולכות על ביצה קשה או מקושקשת לארוחת הבוקר.

למחרת, עיירת הכיפיים יוצאת לדרך, ומכשיירי הקשר שמחברים בין כל המכוניות מתגלים כאחת האטרקציות המרכזיות במסע. בלי לשים לב, ידי שמעבר לעובדה שהם חמים מאוד ומכניסי אורחים, הם די מסמפטים את הישראלים וגאים מאוד במי שהם וכי מולדתם. לכן הם מלהוכיח את המילה "טורקיה" באוזני ארמני גאה, הוא מיידי יתקן ויגיד: "ארמניה המערבית". הארמנים גם לא מחבבים, כלומר סולדים מכל השוואה שהיא לרכבניהם הגרוזאיים, כלומר לגאורגים.

הנהינה אל מחוץ לעיר הבירה חושפת את נופיה טרק רגלי בין עמודי הבלות היפהיים, שאותם הצב הטבע בצורת משושים מרהיבים, מבהיר לי עד כמה הבת שלי קלת רגליים לעומתי. אני משתרכת לאיטי בסוף השיירה, תמיד הייתי המאספת בסיוולים השני תיים, במסעות צבא ובכלל. והיא אי שם בתחילתה לצד המדריכה, צועדת בקלילות עם החברים החדר שים שלה, מתובכת מדי פעם וצועקת לי, "גו, אמא!" אני מתבוננת עליהם מסוף השיירה, לא שומעת על

כשליש מאוכלוסיית ארמניה כולה. העובדה שהארץ היתה נתונה בעבר תחת שלטון סובייטי מסבירה לא רק את מכוניות הלאדה הצבעוניות השוטפות את כבישי, שיה, אלא גם את תנופת הפיתוח הנוכחית, המעניקה לה נוחה מערבי.

העיר שוקקת חיים, בתי קפה ומסעדות, וכמוכן חנויות מותגים. וכשהרס המדריכה מכריזה על קניון זוגרני כיעד הראשון של המסע, לריגע קצר אני ועלמה וזנחות את ההבטחה למסע ייחודי ומפנטזות על שופי נג משותף. אלא שמהר מאוד אנחנו מבינות שמרוב בקניון האחר, אותה תופעה גיאולוגית של עמק עמוק ומסביבו מצוקים גבוהים.

"מה שלומך?" אני שואלת באנגלית את נהג האוטר בוס שלנו, ומבקשת מסוך, המלווה המקומי, לתרגם את תשובתו, ובעצם גם את שאלתי, כי האנגלית אינה שגורה בפי המקומיים והנהג לא באמת מבין מה אני רוצה ממנו. "היום פתוח", הוא עונה בחיוך החושף שלוש שיני זהב. וסורן מסביר לי שככה הם הארמני, נים, עונים "יום פתוח" ליום שבו הראות טובה ואפשר לראות בבירור מכל נקודה בירואן את פסגתו המר שלגת של האררט. אותו הר מיתולוגי שעליו נחה, על פי האמונה, תיבתו של נוח לאחר המבול, אז, כשהוא רצה לברוק הקלו המים.

אף שההר מופיע בסמלה הלאומי של ארמניה, ורוכני המוכרות מציעים אינספור וריאציות של תמונת קטנות שעלין מוטבעת תמונת ההר הפוטוגני, האררט אינו נמצא בשטחה של ארמניה. במלחמת העולם הראשונה החר סופה לטורקיה, מרינה שהארמנים מאשימים אותה גם ברצח העם שלה, שהתרחש אף הוא באותה תקופה. עוד כמה ימים של מפגשים עם המקומיים מלמדים שמעבר לעובדה שהם חמים מאוד ומכניסי אורחים, הם די מסמפטים את הישראלים וגאים מאוד במי שהם וכי מולדתם. לכן הם מלהוכיח את המילה "טורקיה" באוזני ארמני גאה, הוא מיידי יתקן ויגיד: "ארמניה המערבית". הארמנים גם לא מחבבים, כלומר סולדים מכל השוואה שהיא לרכבניהם הגרוזאיים, כלומר לגאורגים.

הנהינה אל מחוץ לעיר הבירה חושפת את נופיה טרק רגלי בין עמודי הבלות היפהיים, שאותם הצב הטבע בצורת משושים מרהיבים, מבהיר לי עד כמה הבת שלי קלת רגליים לעומתי. אני משתרכת לאיטי בסוף השיירה, תמיד הייתי המאספת בסיוולים השני תיים, במסעות צבא ובכלל. והיא אי שם בתחילתה לצד המדריכה, צועדת בקלילות עם החברים החדר שים שלה, מתובכת מדי פעם וצועקת לי, "גו, אמא!" אני מתבוננת עליהם מסוף השיירה, לא שומעת על